

Література та джерела

1. Бабан Т. Застосування категорії «потенціал» у сучасних економічних дослідженнях // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Вип. 127. – Харків: ХНТУСГ. – 2012. – с.53-59
2. Бабенко С.С. Соціокультурний потенціал трансформації пострадянського суспільства: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.01 / Бабенко Світлана Сергіївна; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2004. – 20 с.
3. Тютюнник Н.С. Використання категорій «потенціал», «капітал» і «ресурс» у соціально-економічних дослідженнях [Текст] / Н.С.Тютюнник, О.А.Ігнатова // Економіка промисловості, 2012. – № 3-4 (59-60) – С.351-355
4. Шкаратан О.И. Социология неравенства. Теория и реальность [Текст] / Овсей Шкаратан. – М.: Издательский дом НИУ ВШЭ, 2012. – С.95
5. Тарасенко В.И. Социология потребления: методологические проблемы. [Текст] / Валентин Тарасенко. – К.: Наукова думка, 1993. – 288 с.
6. Штырбул С.А. Социальный капитал и социальный потенциал: субъекты и функции [Текст]: автореф. дис. на соиск. ученой степ. канд. экон. наук: 08.00.01 / С.А.Штырбул. – М., 2010. – 27 с.
7. Лесечко М. Соціальний капітал: проблеми розвитку і оцінки [Електронний ресурс] / М.Лесечко, А.Чемерис // Вісник Державної служби України. – №. – 2001. – Режим доступу: http://nads.gov.ua/control/uk/publish/article?jsessionid=E6394D6B3D0DC8BDF6A2C337F22EA68D?art_id=37661&cat_id=37402

В статье проанализированы современные подходы к пониманию сути категории «социальный потенциал». Автор сосредотачивается на анализе научных источников, которые рассматривают социальный потенциал как характеристику социального взаимодействия акторов. В исследовании указывается необходимость разграничения понятий «потенциал», «ресурсы», «капитал», каждое из которых имеет свою область применения.

Ключевые слова: потенциал, социальный потенциал, социальные ресурсы, социальный капитал.

In this article the contemporary approaches to understanding the content of the category of "social potential" have been analyzed. The author focuses on the analysis of scientific sources that consider social potential as a characteristic of social interaction of actors. The investigation shows the need to distinguish the concepts of "potential", "resources", "capital", each of which has its own scope.

Key words: potential, social potential, social resources, social capital.

УДК 378.046-021.64(410):364

**ДО ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ**

Бартош Олена Павлівна
м.Ужгород

В статті проаналізовано денні програми підготовки магістрів соціальної роботи, які є на сьогодні 2-річними в Англії та 3-річними – в Шотландії. Північна Ірландія та Уельс не пропонують денні магістерські програми з підготовки соціальних працівників. Навчання у магістратурі передбачає слухання лекцій (особливо важливим вважається курс «теорія і практика соціальної роботи»), обговорення проблемних питань у невеликих групах, підготовку проєктів під керівництвом викладача, участь у семінарах. Також магістратура передбачає написання магістерської роботи. Серед проблем, на яких зосереджуються студенти для написання дисертації, є: побутове насильство; соціальна робота як відповідь на проблему проституції серед неповнолітніх; превентивна робота у підтримці добробуту людей похилого віку; роль соціальної роботи у функціонуванні дитячих центрів тощо.

Ключові слова: магістр соціальної роботи, соціальний працівник, навчальний план.

Соціальна робота досить сильно розвинена в багатьох західних країнах: США, Великій Британії, Бельгії та ін. На сьогодні у Великій Британії освітні послуги надають понад 160 університетів та коледжів [1], серед яких проблемою підготовки фахівців соціальної роботи займаються щонайменше 70 навчальних закладів, в яких відкрита спеціальність «соціальна робота».

Проблема підготовки соціальних працівників у Великій Британії стала предметом дослідження зарубіжних учених (М.Баркер (M.Barker), Дж.Лішман (J.Lishman), Б.Мундей (B.Munday), С.Шардлоу (S.Shardlow), Е.Янгхазбенд (E.Younghusband), а також українських та російських науковців (А.Капська, І.Козубовська, Р.Козубовський, Л.Міщик, В.Поліщук, Є.Холостова, С.Шпеник та

ін.).

Метою нашої статті є розглянути особливості теоретичної підготовки магістрів соціальної роботи за денною формою навчання у Великій Британії на сучасному етапі.

Структура підготовки дипломованих фахівців у Великій Британії до 2001-го року визначалася Центральною радою з питань освіти та підготовки у соціальній роботі (Central Council for Education and Training in Social Work), створеною у 1983 році. Вона припинила своє функціонування 1 жовтня 2001 року.

Після проведеної реформи на початку 2000-го року у Великій Британії її обов'язки були розподілені між національними радами з питань надання соціальних послуг у відповідних регіонах. Таким чином були створені: Загальна рада з питань соціального опікування (General Social Care Council) в Англії; Рада з питань піклування (Care Council for Wales) в Уельсі; Рада з питань надання соціальних послуг (Scottish Social Services Council) в Шотландії; Рада з питань соціального піклування (Northern Ireland Social Care Council) в Північній Ірландії [2].

На сьогодні у Великій Британії сформована досить цікава структура підготовки фахівців до роботи у соціальній сфері, представлена різномірною багатоступінчатою системою.

Підготовка соціальних працівників організовується та забезпечується університетами або коледжами у співпраці з різними типами соціальних агентств. Вони беруть на себе спільну відповідальність за відбір студентів, їх навчання і оцінювання, а також підтримку їх підготовки на сучасному рівні.

Денні програми з магістратури на сьогодні є 3-річними в Шотландії (див.табл.1) та 2-річними в Англії (див.табл.2). Північна Ірландія та Уельс не пропонують денні магістерські програми з підготовки соціальних працівників.

Таблиця 1.

Програма підготовки магістра соціальної роботи в Університеті м.Стерлінг (University of Sterling), Шотландія

Рік навчання	МОДУЛЬ/ДИСЦИПЛІНА
1	– Теорія і практика соціальної роботи I: вступ до теорії та практики соціальної роботи, право та анти-дискримінативна практика (Theory and Practice of Social Work)
	– Соціальна робота та право: соціальна політика, системи соціальної безпеки, етика та право на добробут (Social Work and Law)
	– Розвиток людини (Human Development)
2	– Знання необхідні для практики I – здоров'я, хвороба та недієздатність: значення хвороби, труднощі недієздатності та у навчанні, практика соціальної роботи та опікування здоров'ям (Practice Based Knowledge)
	– Знання необхідні для практики II – кримінальне право: кримінальне право та соціальна робота (Practice Based Knowledge)
	– Знання необхідні для практики III – діти та сім'ї: робота з дітьми та сім'ями (Practice Based Knowledge)
	– Теорія і практика соціальної роботи II: робота з сім'ями та групами, робота в денних центрах, за місцем проживання, соціальна робота з дітьми та сім'ями, соціальна робота в кримінальному правосудді (Theory and Practice of Social Work)
3	– Ризики, влада, політика в сучасній соціальній роботі
	– Написання дисертації

Таблиця 2.

Програма підготовки магістра соціальної роботи в Університеті Іст Англія (University of East Anglia), Англія

Рік навчання	МОДУЛЬ/ДИСЦИПЛІНА	КРЕДИТИ
1	Розвиток людини та її поведінка (Human Growth and Behaviour). Студенти ознайомлюються з психологічними моделями для розуміння поведінки та розвитку людини, дізнаються про можливості використання цих моделей. Оцінювання отриманих знань з модулю здійснюється за допомогою курсової роботи.	10
	Соціальна робота та суспільство (Social Work and Society). Студенти вивчають через послідовність лекцій та семінарів основні теми і підходи в сучасній соціальній політиці, які дозволяють їм розвинути навички критичного мислення і міркування про політичний, економічний та соціальний контекст соціальної роботи в суспільстві. Розглядаються основні соціологічні, політичні та соціальні теми, що лежать в основі сучасної практики соціальної роботи: «бідність», «потреби» і «держава загального добробуту», а також ряд концептуальних моделей для аналізу проблем в сучасній соціальній політиці. Студентам рекомендують опрацювати додаткову наукову літературу, проаналізувати конкретні дослідження.	10
	Професійна теорія і практика I (Professional Theory and Practice I). Модуль надає загальне розуміння практики соціальної роботи, як основи для подальшого навчання за програмою та проходження першої практики. Студентам допомагають розвивати навички інтерв'ювання та оцінювання, побудови взаємин з клієнтами соціальних служб.	10
	Професійна теорія і практика II (Professional Theory and Practice II). Модуль розвиває більш конкретні і поглиблені навички для практики у порівнянні з дисципліною «Професійна теорія і практика I». Він включає в себе 80-денну оцінювану практику та дає можливість інтегрувати навчання з практикою задля подальшого вивчення соціальної теорії і методів роботи. У рамках підготовки до практики студентам пропонують лекції з основ технологій соціальної роботи з дітьми та сім'ями, з дорослими; з основ розуміння психічного захворювання та інвалідності. Після проходження практики зв'язок між практикою і теорією зміцнюють шляхом подальшого навчання з вище вказаних тем на більш високому практичному рівні. Практика оцінюється як «зараховано»/ «незараховано». Без успішно пройденної практики студента не переводять на наступний курс навчання. Крім того, студенти мають представити розгляд 1 випадку (case study), який опрацьовувався на практиці, як складова курсової роботи до цього модулю.	30
	Право соціальної роботи (Social Work Law). Модуль ознайомлює студентів із основними правовими поняттями, що дозволяють їм: використовувати законодавство з впевненістю у своїй практиці соціальної роботи; співпрацювати з юристами в міждисциплінарних контекстах. Нормативно-правова база для практики розглядається у вступній лекції, яка передбачає вивчення аспектів загального права і прецедентного права.	30
2	Професійний розвиток (Professional Development). Модуль розвиває навички в застосуванні теорії на практиці і дозволяє студентам завершити проходження практики відповідно до вимог, викладених у національних професійних стандартах для соціальної роботи (National Occupational Standards for Social Work). Практика триває 120 днів, студенти складають залік з практики.	30
	Робота з різними типами клієнтів (Working with Service Users). Студенти повинні прослухати щонайменше 2 з наступних курсів цього модулю (вони можуть прослухати 3 або всі 4, якщо мають бажання): – соціальна робота з дітьми та сім'ями; – соціальної роботи з психічно хворими людьми; – соціальна робота з людьми похилого віку; – соціальної роботи з дорослими та дітьми з обмеженими можливостями.	30
	Отримані знання з модулю оцінюються через іспит, в якому студенти мають прокоментувати 2 конкретні випадки (case study) з різних спеціалізованих сфер.	30
	Написання дисертації	30

В Шотландії навчання на 1-му курсі магістратури передбачає вивчення у першому семестрі 3 модулів:

1. Теорія і практика соціальної роботи (Theory and Practice of Social Work): знання, навички та цінності, необхідні для практики соціальної роботи; спілкування; інтерв'ювання; проведення оцінювання; планування; рефлексивна практика, анти-дискримінаційна практика.

2. Право соціального захисту та соціальна політика (Social Work Law and Policy): правові системи і процеси; законодавство, що регулює опіку над дітьми, дорослими та сім'ями, соціальна робота в громаді; кримінальне право.

3. Розвиток людини та сімейний контекст (Human Development and Family Contexts): розвиток протягом усього життя; труднощі сімейного життя.

Навчання на 2-му курсі передбачає вивчення 3-х модулів:

1. Теорія та практика соціальної роботи: здоров'я, хвороба та неієздатність (Theory and Practice of Social Work: Health, Illness & Disability): вплив хвороби та інвалідності на соціальне і емоційне функціонування індивіда, сім'ї і конкретних соціальних груп, наприклад, людей з проблемами психічного здоров'я, людей з наркотичною чи алкогольною залежністю тощо; соціальні та медичні моделі хвороби, інвалідності, труднощі в навчанні; поняття «ризик» та підходи мінімізації ризиків; вплив соціальних та структурних чинників.

2. Теорія та практика соціальної роботи: злочин, добробут та правосуддя (Theory and Practice of Social Work: Crime, Welfare and Justice): поняття «злочин»; реагування на протиправну поведінку; теоретичні пояснення протиправної поведінки, «причини» протиправної поведінки; оцінка та «управління» ризиком злочину, його масштаби і характер.

3. Теорія та практика соціальної роботи: діти, сім'ї та суспільство (Theory and Practice of Social Work: Children, Families and Society): соціальна оцінка та втручання щодо дітей та сімей.

Навчання у магістратурі передбачає слухання лекцій, обговорення проблемних питань у невеликих групах, підготовку проектів під керівництвом викладача, участь у семінарах.

Оцінювання результатів навчання студентів відбувається через: перевірку письмових завдань/ курсових робіт, рольові ігри, усні та письмові (з права) іспити; групові презентації.

Магістратура пропонує чітке визначення вступником напрямку та спеціалізації в підготовці, та обов'язково пропонує серед дисциплін ті, які торкаються вирішення соціальних проблем дітей, молоді та сімей [3].

В магістратуру приймають тільки кандидатів, які отримали диплом бакалавра соціальної роботи з відзнакою (Honours). Кандидати на навчання мають мати вік не молодший за 24 роки та 2-річний практичний досвід роботи в сфері соціальної роботи. Кандидати на вступ:

- проходять групове інтерв'ю, на якому присутні, крім групи майбутніх студентів, педагог-наставник та вчитель практики з соціального агентства. Кандидати на вступ отримують до обговорення статтю з актуальних питань соціальної роботи. В процесі цього інтерв'ю, кандидату важливо показати вміння співпрацювати в групі та розуміння питань соціальної роботи;
- проходять індивідуальне інтерв'ю, відповідаючи на наступні запитання: що Вас спонукало обрати кар'єру в соціальній роботі; які маєте попередні знання; що читали останнім часом про соціальну роботу; чи готові до напруженої навчальної роботи; як можна схарактеризувати справжнього соціального працівника;
- готують есе на тему «Чому Ви обрали спеціальність «соціальна робота»?». Кандидату також можуть дати на розгляд випадок, завданням якого є проаналізувати певну проблему, запропонувати шляхи її вирішення. В роботі оцінюється вміння аналізувати теорію і співвідносити її з практикою.

Також у кандидата оцінюють вміння працювати у складних умовах, наприклад, нестача часу для написання роботи тощо.

У будь-якому випадку кандидат може оскаржити результати проходження співбесіди.

Критерії відбору кандидатів на магістерські програми є наступними:

1. Академічні стандарти: кандидати мають усвідомлювати освітнє значення соціальної роботи. Вони повинні продемонструвати вміння обговорювати значущі ідеї та концепції, подавати визначення поняттям та описувати, і відстоювати свої пропозиції та аргументи. Необхідно також вміти переконувати інших, бути відкритим до навчання, мислити критично та аналітично.

2. Професійні стандарти: кандидати повинні показати, що вони з повагою ставляться до індивідів; дотримуються конфіденційності у роботі з клієнтами; поважають право клієнта на вибір.

3. Кандидати також мають мати загальні знання про: мульти-деменційну природу соціальної потреби, бідність та нерівноправність; вплив стигми та дискримінації на ґрунті бідності, віку, класу, статі, раси та культури; роль соціальної роботи в різних оточеннях.

Навчання на 1-му курсі магістратури передбачає проходження у другому семестрі 70 денної практики. Навчання на 2-му курсі магістратури передбачає проходження 100 денної практики. Практику пропонують проходити у державних або недержавних соціальних агентствах.

Навчання на 2-му (Англія) та 3-му (Шотландія) курсі магістратури передбачає написання магістерської роботи. Обидві роботи ще називають дисертацією. Написання дисертації є надзвичайно важливою справою і передбачає ряд вимог, яких студенти повинні дотримуватись [4]. Зазвичай робиться щорічний перелік тем. Серед проблем, на яких зосереджуються студенти для написання дисертації, є:

- побутове насильство;
- соціальна робота як відповідь на проблему проституції серед неповнолітніх;
- превентивна робота у підтримці добробуту людей похилого віку;
- роль соціальної роботи у функціонуванні дитячих центрів тощо.

Як виняток, студент може запропонувати власну тему, але для цього треба отримати дозвіл від директора курсу, який, в свою чергу, обговорює це питання з головою департаменту і впевнюється, що ця робота отримає належне супервізорство. Студенти повинні вибирати предмет дисертації, що їх цікавить, але в будь-якому випадку вона має стосуватися теорії або практики соціальної роботи.

На додаток до критичного огляду та оцінки літератури в обраному напрямку, кандидати на отримання диплому магістра зобов'язані провести спеціальне дослідження, що має форму інтерв'ю з клієнтами, соціальними працівниками, а також здійснити огляд документів, програм, матеріалів, що стосуються їхньої теми. Важливо, щоб тема дослідження передбачала реальні завдання, наприклад «Соціальна робота з дітьми групи «ризик»».

Структурно дисертація складається з вступу, змісту, розділів та підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг дисертації, на відміну від прийнятих в Україні стандартів (в сторінках), передбачає чітко визначену кількість слів (8-15 тис. слів). Додатки, список використаних джерел не включають до загального обсягу дисертації. Несвоєчасне представлення дисертації штрафується зняттям відповідних балів.

Готуючи дисертацію, студент повинен бути в змозі об'єднати і використати усі навички і знання, які отримав під час усього періоду навчання. Очікується, що має бути здійснений більш докладний аналіз, поданий більш критичний погляд на досліджувану проблему.

У Великій Британії від дисертантів очікують умінь:

- розглядати, оцінювати і застосовувати до практики соціальної роботи всю сукупність теоретичних знань;
- черпати, критично оцінювати ідеї та концепції з відповідних джерел (наприклад, книжки, журнали, газети, Інтернет і т.д.);
- використовувати науково-дослідницькі навички (наприклад, спілкування, проведення інтерв'ю, листування і т.д.);
- розглядати, аналізувати та оцінювати нові концепції (теоретичні та практичні), застосувати їх у проведенні соціальних досліджень;

- вміти вибрати і застосувати відповідний метод(и) для дослідження теми;
- усвідомлювати, застосовувати цінності та переконання антидискримінаційної практики;
- висловлювати, формулювати висновки в остаточній доповіді/звіті;
- вказувати ініціативу, а не покладатися тільки на поради педагогів-наставників [5].

Важливим моментом є наведення прикладів з практики, ілюстративного матеріалу. Студентам радять, щоб на початковій стадії написання дисертації був розроблений план для дискусій з академічним супервізором. Дисертація повинна починатися з

критичного огляду літератури з теми, далі формулюється її мета та завдання. Розділи можуть мати різні форми в залежності від типу дисертації:

- якщо вона має емпіричне спрямування – повинна подаватися методологія, висновки про результати;
- якщо вона базується на аналізі літератури – розділи мають бути поділені тематично та аналітично перед їх синтезом. Висновки повинні містити оцінку досягнутого щодо поставлених цілей.

В таблиці 3 наведено різницю між вимогами до написання дисертації на ступінь бакалавра та ступінь магістра [6].

Таблиця 3

Очікування від дисертацій на ступінь бакалавра та магістра

Ступінь бакалавра	Ступінь магістра
Проведено критичний огляд, є свідчення отриманих глибоких знань	Наявна оригінальність у застосуванні знань, у здатності вирішувати проблеми
Продемонстровано розуміння відповідних методів дослідження, очевидним є їх застосування у проведеному дослідженні	Продемонстровано уміння розробляти та застосовувати відповідні методики у проведенні дослідження, а також досвід використання професійних навичок
Застосовано професійні навички	Продемонстрована майстерність у використанні отриманих знань у спеціалізованій сфері
Проаналізовано нові концепції та наявні дані з різних джерел	Використані критичні зауваження, які допомагають зрозуміти, підтримати і розвинути права клієнтів
Наявні коментарі та власні судження з теми дослідження	Використані критичні зауваження, які сприяють розвиткові особистої практики
Розтлумачено результати дослідження	Результати дослідження з теми поширені далі

Здійснений аналіз навчальних програм і планів магістратури з соціальної роботи дав змогу виявити наступну особливість – дисципліни магістратури охоплюють проблеми:

контексту сучасної соціальної роботи; надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів; соціального законодавства; теорії і методів соціальної роботи тощо.

Література та джерела

1. The Complete University Guide. Colleges and Universities in United Kingdom [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.thecompleteuniversityguide.co.uk/league-tables/rankings?s=Social+Work>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.
2. Бартош–Пічкач О.П. Особливості дистанційної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми у Великій Британії / О.П.Бартош–Пічкач, С.З.Шпеник // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Вип. 16. – 2009. – С. 12-18
3. Бартош–Пічкач О.П. До проблеми підготовки соціальних працівників до роботи з дітьми у Великій Британії / О.П.Бартош–Пічкач, С.З.Шпеник // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Вип. 18. – 2010. – С. 16-22
4. University of Dundee. Department of Social Work. Assessment and Examination Protocols. Master of Social Work and Diploma in Social Work (DSW), 1999.
5. The Quality Assurance Agency for Higher Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 05.03.2013: <<http://www.qaa.ac.uk/Pages/default.aspx>> – Загол. з екрану. – Мова англ.
6. The Training Organisation for the Personal Social Services. Skills for Care [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 05.03.2013: <<http://www.skillsforcare.org.uk/home/home.aspx>> – Загол. з екрану. – Мова англ.

В статті проаналізовані дневні програми підготовки магістрів соціальної роботи, які являються на сьогодні 2-літніми в Англії та 3-літніми – в Шотландії. Північна Ірландія та Уельс не пропонують дневні магістерські програми по підготовці соціальних працівників. Освітлення в магістратурі передбачає слухання лекцій (особенно важливим вважається курс «теорія і практика соціальної роботи»), обговорення проблемних питань в невеликих групах, підготовку проєктів під керівництвом преподавателя, участь в семінарах. Також магістратура передбачає написання магістерської роботи. Серед проблем, на яких зосереджуються студенти для написання дисертації, залишаються популярними: побутове насильство; соціальна робота як відповідь на проблему проституції серед неповнолітніх; превентивна робота в підтриманні благополуччя похилої людини; роль соціальної роботи в функціонуванні дитячих центрів і т.д.

Ключові слова: магістр соціальної роботи, соціальний працівник, навчальний план.

The author of the article has analyzed the daily programmes of Social Work masters training. These programmes are currently 2-year programmes in England and 3-year programmes – in Scotland. Northern Ireland and Wales do not offer daily master programmes for social workers. Master programmes involve attending lectures (the course «Theory and Practice of Social Work» is considered to be of particular importance, as well as discussions of topical issues in small groups, field project drawing under the guidance of teachers, participation in seminars. Master also prepare the master's thesis. Among the issues on which the students focus their attention are: domestic violence; social work as a response to the problem of prostitution among the teen-agers; preventive work in maintaining the well-being of the elderly; the role of social work in the functioning of children's centers etc.

Key words: Master's degree in Social Work, social worker, curriculum.